

LÄS OM STUDENTSKALDEN HERMAN SÄTHERBERG

” *En vacker vårmorgon stack solen fram och sken genom rutan på en student, som pluggade med sin Cicero och Lindfors’ Antiquiteter. Han sprang upp och fann snart att Vintern rasat ut bland våra fjällar.* ”

Wendela Hebbe recenserade
hans första och sista diktsamling.
I över 50 år var de vänner.

Sjung om studentens.....
Huru ljuvliga äro inte dina gårdar, tumba
Herman Säterbergs Södertälje
En liten körhistoria om våren
Wendela Hebbes första roman som följetong
Inga Lindblads 1930-tal

Välkommen till ett nytt nummer av Avisan.

På hösten 1841 fick Wendela Hebbe, hennes tre små döttrar och systemen Pella sin första permanentbostad, en vindsvåning på Skärgårdsgatan 13 i Gamla stan. Förmodligen medverkade Herman Säterberg på något sätt. Han var en ung medicine kandidat, ortoped, gymnast och skald, som arbetade på Åkermans gymnastikinstitut med samma adress. På sommaren året före hade Wendela, som provanställd på Aftonbladet, på ett berömmande och poetiskt sätt recenserat hans första diktsamling *Blommorna vid vägen. Med tvenne musikbilagor.*

"Dessa blommor äro ingalunda, såsom vanligen blommor vid vägen, dammiga, färglösa och olustiga, det försäkrar jag, snarare tyckas de, att döma af deras fraicheur, hafva upprinnit djupt in i skogen vid en källas rand; ty de äro friska som naturen, glada som våren och rena som vindens fläkt i den ljumma sommarqvällen."

En livslång vänskap uppstod mellan Wendela och den fyra år yngre skalden. På hösten 1888, vid 80 års ålder, recenserade Wendela Säterbergs diktcykel Kalifens äfventyr i Aftonbladet. Han skriver och tackar *"Du, den allra mildaste av recensenter!"* och fortsätter längre fram i brevet: *Jag har i godt minne huru vänligt du recenserade min första Blommor vid vägen. Det ligger en hel lefnad mellan den tiden och den närvarande. Och ännu svärma vi för sången och ännu lyssnar du lika godhetsfullt till Skogsharpans toner och bedömer dem med samma öfverseende.*

I artiklar av **Karl Erik Lagerlöf** och **Göran Gelotte** får vi möta Herman Säterberg i sin barndomsmiljö i Tumba och i Södertälje där han vistades många somrar och besökte den lilla stadens badinrättning. På båda ställena fanns rika möjligheter till umgänge med Wendela och hennes familj. **Vigo Löfcrantz**, inspirerad av Oscar Hedlund, berättar körsångens historia. **Inga Lindblad**, deltagare i Wendelas skrivarkurs, berättar om sitt speciella 1930-tal och **Berit Carlberg** berättar om sommarens teaterbegivenhet vid Wendelas Hus.

*Per Eric Mattsson
ordf. i Wendelas Vänner*

innehåll

Sjung om studentens	3
Huru härliga äro inte dina gårdar Av Karl Erik Lager- löf.....	4
Herman Säterbergs Södertälje Av Göran Gelot- te.....	8
En liten körhistoria om våren. Av Vigo Löfcrantz inspirerad av Oscar Hed- lund.....	10
Blan- dat.....	12
Ur verksamhetsberättelsen 2003.....	13
Arabella Wendela Hebbes debutroman som följe- tong.....	14
I tuberkulosens tid	

WENDELAS VÄNNER

UR STADGARNA

Wendelas Vänner är en ideell, politiskt obunden förening med syfte att rädda och bevara Wendela Hebbes Hus i Snäckviken i Södertälje samt att sprida kännedom om författaren och journalisten Wendela Hebbe och operasångerskan Signe Hebbe och deras pionjärgärningar i svenskt kulturliv.

MEDLEMSKAP

Årsbetalande medlem kr 150:-
Familjemedlem, samma adress kr 100:-
Ständig medlem kr 1.800:-

POSTGIRO

985920-8

STYRELSE

Ordförande

Per Eric Mattsson, 08-550 305 84

Vice ordförande

Signe Andersson, 08-550 139 87

Kassör och medlemsreg.

Kerstin Holmerin, 08-550 370 72

Sekreterare

Sven Erik Rönnby, 08-550 164 78

Övriga

Karin Bergstedt, 08-55060974

Marianne Lerner, 08-55037187

Nils Linder, 08-55037706

Ami Lönnroth, 08-550 305 84

Anna-Britt Piuva, 08-55170860

Hedersordförande

Inga Lewenhaupt, 08-20 15 07

Hedersledamot

Anne-Sophie Eckerbom

WENDELAVISAN

Per Eric Mattsson
per.eric@bibliobi.com
Sven Erik Rönnby
ronnby.s@telia.com

HEMSIDA

<http://home.swipnet.se/wendela>

E-MAIL

wendelas.vanner@swipnet.se

WENDELA HEBBES

HUS

Vettersgatan 4
15171 Södertälje
Butiken
Kerstin Holmerin

Wendelas Hus Restaurang AB
Antoinette Mezher
Marie Holmerin
08-55086675

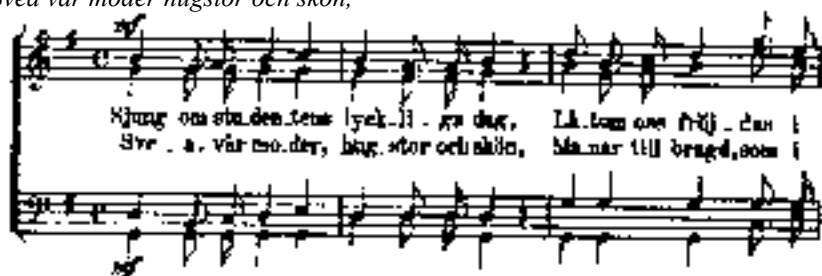
Sjung om studentens

I studentskandinavismens spår under första hälften av 1800-talet blomstrade den romantiska studentvisan. Lundasången fick sitt första stora erkännande genom studentmötet i Köpenhamn i maj 1839 då 150 lundastudenter besökte den nystiftade Akademiske Laeseforeningen. När ångfartyget nalkades köpenhamnsredan uppstämde Herman Säterbergs och Otto Lindblads nyskrivna VINTERN RASAT UT BLAND VÅRA FJÄLLAR. Självt var Säterberg dock ej med vid tillfället.

I Uppsala gavs Gunnar Wennerbergs GLUNTARNE ut 1849-51 och de kom att betyda oerhört mycket för studentromantiken. I uppsalakotterierna var Wennerberg den store inspiratören inte minst hos prinsarna Carl och Gustaf. Gustaf, sångarprinsen kallad, hade en mycket god tenorstämman och var en utmärkt pianist. Marscher, romanser, visor och manskvartetter komponerade han under sitt korta liv, sammanlagt finns femtiofem kompositioner bevarade. De mest kända är GLAD SOM FÅGELN I MORGONSTUNDEN och SJUNG OM STUDENTENS LYCKLIGA DAG, båda med texter av Herman Säterberg. Den sistnämnda får nog sägas representera den studentromantiska visans höjdpunkt med sin hyllning till den glada och ljusa studentuppfattning som behärskade seklets mitt. Den introducerades den 18 mars 1852 vid en studentkonsert till förmån för "nödlidande i Värmland".

*Sjung om studentens lyckliga dag,
låtom oss fröjdas i ungdomens vår!
Än klappar hjärtat med friska slag,
och den ljusnande framtid är vår.
Inga stormar än
i våra sinnen bo,
hoppet är vår vän,
och vi dess löften tro,
när vi knyta förbund i den lund,
där de härliga lagrarna gro!
där de härliga lagrarna gro!
Hurra!
Svea vår moder hugstor och skön,*

*manar till bragd som i fornstora da'r,
vinkar med segerens och ärans lön,
men den skörd utan strid man ej tar.
Aldrig slockna då
känslans rena brand,
aldrig brista må
trohets helga band,
så i gyllene frid som i strid.
Liv och blod för vårt fädernesland!
Liv och blod för vårt fädernesland!
Hurra!*

Vårsång

musik: Prins Gustaf

text: Herman Säterberg

*Glad såsom fågeln i morgonstunden
Hälsar jag våren i friska natur 'n,
Lärkan mig svarar och trasten i lunden,
Ärlan på åkern och orren i fur 'n.
Glad såsom fågeln i morgonstunden
Hälsar jag våren i friska natur 'n,
Lärkan mig svarar och trasten i lunden,
Ärlan på åkern och orren i fur 'n.*

*Se, hur de silvrade bäckarna små
Hoppa och slå,
Hoppa och slå*

*Vänliga armar kring tuvor och stenar!
Se, hur det spritter i buskar och grenar
Av liv och av dans,
Av liv och av dans*

*I den härliga vårsolens glans!
Se, hur de silvrade bäckarna små
Hoppa och slå,
Hoppa och slå*

*Vänliga armar kring tuvor och stenar!
Se, hur det spritter i buskar och grenar
Av liv och av dans,
Av liv och av dans*

*I den härliga vårsolens glans!
uti vårsolens glans!*

*Glad såsom fågeln i morgonstunden
sjunger jag våren i friska natur 'n,
Sorgen där ilar från själen som blunden
ilar från ögat, som fågel från bur 'n.
Glad såsom fågeln i morgonstunden
sjunger jag våren i friska natur 'n,
Sorgen där ilar från själen som blunden
ilar från ögat, som fågel från bur 'n.
Lunder och sjöar i vårdagens dräkt
Sänden er fläkt,
Sänden er fläkt,
visken alltjämt i mitt öppnade sinne
vårens och glädjens och barndomens
minne!*

*Ty sorgen förgår
Ty sorgen förgår;*

*som ett moln i den blommande vår.
Lunder och sjöar i vårdagens dräkt
Sänden er fläkt,
Sänden er fläkt,
visken alltjämt i mitt öppnade sinne
vårens och glädjens och barndomens minne!
Ty sorgen förgår
Ty sorgen förgår;
som ett moln i den blommande vår:
i den blommande vår*

Källa.

Ljusets riddarvakt. Studentsången i Norden. Av Leif Jonsson. 1990.

Huru ljuvliga äro inte dina gårdar, Tumba!

HERMAN SÄTHERBERGS BARNDOMSTRAKTER.

DAGBOKSBLAD AV KARL ERIK LAGERLÖF

andra hållet. Här finns en gata som inte heter Tunagårdsvägen men Tunabergsvägen och jag följer den så långt det går och lite till. Ingenting. Återvänder till Brandstationen, resignerat, tar bussen igen, åker norrut till Hallunda via Alby, köper en karta på kommunalkontoret, den är betydligt bättre än den jag har, åker hem, slår upp i registret i Botkyrkaboken på Tuna gård. Tuna gård... Tuna gård.. Tuna gård, mumlar jag för mig själv. Där! Den brann ner till grunden 1955. Där den låg ligger nu en ... brandstation!

*...ligga ängarne i dagens lågor,
och i lunden dansa källorne.
Ja, jag kommer. Hälsen glada vin-
dar,
ut till landet, ut till fåglarne,
att jag älskar dem, till björk och
lindar;
sjö och berg, jag vill dem återse;*

Herman Säterberg ärvde Tuna gård efter mamman. Men säkert bodde han i Stockholm ock-så. Han var medicinprofessor och en pionjär in-om sjukgymnastiken. Selma Lagerlöf, som ju var halt, behandlades av honom i sin tidiga ungdom. Hon skriver om det i "Dagbok för Selma Otilia Lovisa Lagerlöf", författad när hon var 17 år som om den var skriven när det begav sig och hon var fjorton år, alltså 1872. Säterberg var då en känd poet.

Professor Säterberg hade sitt Gymna-stiskt-Ortopediska Institut i hörnet av Klara Östra Kyrkogata och Odengatan. I gången innanför porten till institutet brukade Selma knäppa händerna i muffen och be till Gud att Säterberg, som var så skicklig och lärd, snart skulle finna på något, som kunde bota hennes höft, så hon slapp gå och halta genom hela sitt liv.

Selma visste att Säterberg skrivit "Sjung om studentens lyckliga dag" och "Glad såsom fågeln" men var besviken på hans utseende. Han var inte vacker och strålande som en poet borde vara och som den poet varit som beundrades mest i Europa, Goethe. Tvärtom var han liten och mager och hade rödkantade ögon. Hyn var grå och mellan näsa och mun gick det djupa rynkor. "Han ser alltid sjuk och ledsen ut." En dag när hon råkadde vara ensam med honom vågade hon sig fram med en fråga: "Är det roligt att skriva vers?"

- Ja, det är det, svarade professorn, men det är också roligt att räta ut krokiga ryggar och göra stela leder böjliga.

Den fjortonåriga Selma Lagerlöf tyckte det var ett fint svar, men att han inte hade rätt. "För om jag kunde skriva vers, så skulle jag aldrig, ald-

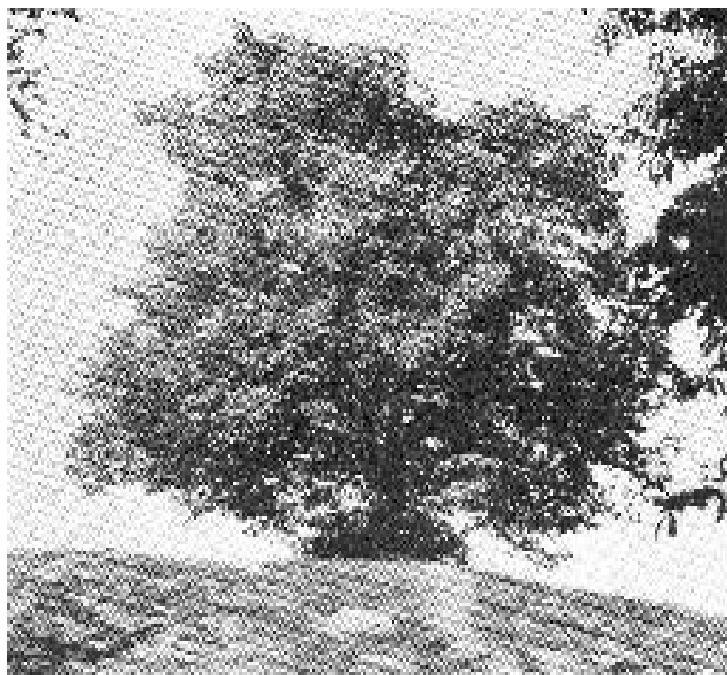
rig vilja göra något annat."

Säterberg är glömd skulle många säga. Men han är i alla fall ihågkommen mer än de flesta svenska poeter som var i hans ålder 1872. Det är fortfarande med hans ord som hundratusentals svenska strupar varje vår brister ut i hänryckt sång: "Snart är sommarn här..."

När Herman Säterberg bodde vid

Karl Erik Lagerlöf är välkänd från sin långa tid som litteraturkritiker i Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning och Dagens Nyheter. Han är docent i litteraturvetenskap. Bland hans böcker kan nämnas *Den unge Karl Vennberg*, *Dostojevskij liv och dikt*, *Idyll och polemik*, *Demokrati* och de litteraturhistoriska essäsamlingarna *"Strömkantringens år"* och *Kärlek*. Förra året kom han med en ny bok *I dagens lågor. Bot-kyrka, Sverige, Världen. Dagbok* (Carlssons 2003). I mycket handlar boken om inte-gration. Lagerlöf har gett oss tillstånd att publicera avsnittet om Wendela Hebbes vän Her-man Säterberg, där Wendela själv naturligtvis förekommer.

Tuna gård i Tumba där Herman Säterberg bodde i sin barndom brann upp 1955 men "Säterbergs lind" står kvar. I dag ligger Tumba brandstation strax intill.

Tisdag 8 maj 2001: En fulländad dag. Solen skiner, himlen är molnfri. Björkarna har musöron, lönnarna blommor, maskrosorna lyser i vägrenen, häggens klasar är redan synliga. En sån här dag ger kompensation för allt. Jag behöver inte bli ihågkommen efter min död!

Gräsplanen framför kontorsbyggnaden vid Tumba bruk är full av tusenskönor och svalört. Jag sätter mig på en av bänkarna, tar av mig tröjan och lägger den i plastkassen från Medelhavsmuseet, den med sfinxerna på.

Här i något av husen föddes Herman Säterberg, som tidigt i mitt liv – bildlikt talat – lade vissa bestämda fraser i munnen på mig, ord ur "Vintern ra...", som jag hörde Glava manskör (med handlanden Josef Sekund som tenor) sjunga för längesen och som jag upprepar år efter år. "Himlen ler i vårens ljusa kvällar", säger jag tusen gånger varje vår, med början i mars. "Solen kysser liv i skog och sjö", säger jag också några gånger. Eller sjunger:

Snart är sommarn här. I purpurvågor guldbelagda, azurskiftande ligga ängarne i dagens lågor...

"I dagens lågor". Jag ser det framför mig. Hans dröm om sommaren, när luften böljar över fälten, avdunstningens dallrande luft i hettan. Men det var inte här, inte just här han skrev detta utan vid Tuna gård. Sägs det. Jag reser på mig och går ett varv i parken bland de gula fälten av svalört. "Huru ljuvliga äro inte dina gårdar, Tumba". Tar ut kursen mot nordöst, snart står jag vid Tumba kyrka, där finns en busshållplats. Två pojkar, en svart och en vit, sitter på bänken och väntar på bussen. Jag ber chauffören säga till när vi är vid vägskalet.

- Vid brandstation?
- Ja, brandstation.

Snart är vi där och jag stiger av. Om jag går åt det här hållet finner jag nog Tuna gård? Men jag kommer till Hågelby slott i stället.

Här var det fint! Kafé i Klockhuset, och det är öppet! Kafé Anna Giertz. Dubbel ostmacka för 22 kronor. Kaffe. Skönt att vara inne i skuggan faktiskt.

Ingen vet var Tuna gård ligger, inte ens damen i receptionen. Hon ringer verkställande direktören. Han tror att man skall åka ner från rondellen vid

brandstationen och följa Tunagårdsvägen. Men han tror också att själva mangårdsbyggnaden är riven.

Jag går och sätter mig på en bänk i parken, tänker bli sittande ett tag och njuta av skuggan och stillheten. Folk ligger på gräsplanen och solar. En färggrann tupp promenerar omkring utan synbar restriktion. Sjön Aspen glittrar mörkt i solskenet. Reser äntligen på mig och går mot hållplatsen på andra sidan slottet och parkeringsplatsen. En buss drar förbi där borta på vägen.

Men där kommer en till! Jag är inte framme vid hållplatsen men höjer handen och damen vid ratten hinner stanna. Snart är jag tillbaka vid brandstationen, går över till andra sidan gatan, följer den söderut en bit, hittar Tunagårdsvägen och promenerar på den ett par, tre hundra meter, hindras sedan emellertid av en vägbom och en skylt: "Stopp. Smittorisk. Vi ber alla att inte besöka Hamra gård med omnejd. Gårdskon-toret/Ingvar Åstrand. 08-53030018".

Hamra gård men alltså inte Tuna gård. Går tillbaka till rondellen vid brandstationen och över vägen åt

sin skapare, och vandraren drages in i denna stämning. Det minsta ljud väcker hans uppmärksamhet: ljudet av ett fallande löf, en porlande bäck, ett flyende djur. Det prasslar, det hviskar, han tycker sig höra sitt namn ropas bakom träden...Är det elfvor eller troll, som följa honom?"

Torsdag 10 maj 2001.

Mulet och ganska kallt. Ska träffa Daniel vid ettiden. Skriver detta med vänster hand, har svåra smärtor i höger arm igen. Ska vara hos sjukgymnasten halv tolv.

Fredag 11 maj 2001.

Sitter på KB och läser om Wendela Hebbe. Hennes dotter Signe var operasångerska, mycket berömd. Hon skrev sina minnen, bland annat från somrarna på Hågelby i Botkyrka på 1840-talet. Hon lärde sig läsa av backstugumman mor i Korshaga. "Ofta kommo Almqvist, Hierta och Thomander utåkande tillsammans. Onkel Hierta körde ofta själv. Då var alltid kaffepannan prydd med en krans av blommor och matsedeln till middagen oftast stuvade abborrar och smultron och grädde. Efter middagen packades aftonkaffet ned i en korg och så tågade sällskapet iväg efter dikesrenarna upp mot mors i Korshaga stuga. Almqvist beredvilligt bärande kaffekorgen. Wendela Hebbe ofta med sin gitarr."

Onkel Hierta – Lars Johan Hierta, Aftonbladets grundare och Wendela Hebbes älskare – var en av sin tids mest framstående intellektuella, i ständig opposition mot kung Carl XIV Johan.

Thomander var Johan Henrik Thomander, sedermera biskop. Vid den här tiden, 1840-talet, var han professor i moralteologi i Lund, men låg som riksdagsman i prästeståndet långa tider i Stockholm. I

Säterberg

Hebbe

Hierta

KVARTETTEN SOM ÅT ABBORRE VID SJÖN ASPEN OCH SJÖNG TILL GITARR

nordisk Familjebok kallas han genial mångfrestare. Där står vidare: "Det demoniska i T:s natur med dess skarpa motsatser förlänade hans tal och predikningar en egendomligt tjusande prägel. Han var i hög grad en det levande, improviserade ordets man." (Vår Lösen 1918, N. Algård)

Och Almqvist – det var ju Jonas Love, som vid den här tiden skrivit såväl "Amorina" som "Drottningens juvelsmycke" och prosastycken som "Kapellet", Skällnora kvarn" och "Det går an". På 1840-talet var han, i likhet med Wendela, en flitig medarbetare i Aftonbladet.

Det är fantasieggande att föreställa sig dessa tre i sällskap med Wendela Hebbe på besök hos mor i Korshaga, som man först tänker sig som en from gammal torpargumma med huckle men som kanske inte alls var sådan utan en modern 1800-talskvinna med radikala åsikter. Vad spelade fru Hebbe på sin gitarr? Kanske ett av Almqvists stycken. Faktum är att hon hjälpte honom

med korrigeringen av musiken till hans "Songes". Knappast spelade hon "Vendelas mörka lockar"? Kanske inte heller denna vågade sång om kärleken och döden, där ju kärleken och döden tycks vara samma sak.

Kom i skogen, sköna gosse, kom, o kom!

*Här är dödens
liuvliga trädgård:
härfån till ljusa stjärnors vackra
himmel*

gick din flickas ande.

Minns du, o

minns du mitt

Bröst då du sköt?

*Kom i skogen, du min gosse, kom,
o kom!*

Här är rosor,

kyssar och döden:

Minns mina ögons färg, och kom!

Herman Säterberg, på 1840-talet en helt ung man, var inte med vid dessa tillfällen. Enligt Signe Hebbe gillade han inte Almqvist. Kanske var det för att han själv var rojalist och en stor beundrare av Karl XIV

Tuna, bodde Wendela Hebbe – Sveriges första kvinnliga journalist – på Hågelby, och de träffades ofta. Hebbe skrev i Aftonbladet och var mycket god vän med bladets grundare och chefredaktör Lars Johan Hierta, så mycket god vän att hon födde honom en pojke på utländsk ort. Han fick namnet Edward Faustman och blev far till Mollie Faustman, målarinna och författarinna och i sin tur mor till Hampe Faustman, skådespelare.

En annan person som Wendela Hebbe var god vän med och som också skrev i Aftonbladet var Jonas Love Almqvist.

Onsdag 9 maj 2001. Har kommit över Herman Säterbergs självbiografi. Har bland annat läst om en resa han gjorde sommaren 1840 från studierna i Lund hem till Botkyrka. I Kristianstad träffade han Jenny Lind och hörde henne sjunga. Det var i början av juli. Sedan gick han till fots långa sträckor, åkte hästskjuts längre, båt längst. Småningom anländer han med ångaren Gripen till Södertälje. Väl där tar han en ”rapphöna” – en tvåhjulig hästkärra utan fjädrar – och ”framskakas” av denna till Tumba.

Där möter honom hans mor och två systrar, och därifrån bär det av – till fots – till Tuna gård, där Botkyrka brandstation nu ligger: ”Häriifrån promenerade vi tillsammans till vår sommarbostad, Tuna gård. Qvällen var så fridfullt lugn, solen sänkte sig i gullmoln mot den vestra horisontens rand, och sjön Aspen stod som en spegel – denna sjö, der jag så många gånger gungat i vår fiskarbåt. De täcka skogsdufvorna svingade öfver ekarnas kronor på den vackra Tuna holme och liksom helsade mig välkommen till hemmet, och min mor och mina systrar talade om hur

de längtat efter mig, och jag, hur jag gladdes att åter vara hemma hos dem. Man behöfver ej fråga mig hur allt detta kändes i hjertat!”

Så var alltså Herman Säterberg hemma i Botkyrka igen. Säkert tillbringade han sommaren på angenämaste sätt. Troligen var han ofta ute och fiskade på sjön Aspen. Om fiske-turerna där berättar han på ett annat ställe i sina memoarer: ”En ymnig blad- och fräkenvass bekransar sjöns vikar, och emellan vassflockarna stimma i solskenet hela svärmar av gli. Sjön var i min ungdom mycket rik på abborrar, gäddor, mörtar och rudor. Vinternotarne gjorde sedermera ända på denna rikedom.”

Herman Säterberg var född 1812. När han var femton år dog fadern, som var chef för Tumba bruk. Det innebar inte att familjen lämnade de trakter som idag sorterar under Botkyrka kommun. Modern köpte Nolinge gård i Grödinge. Där bodde familjen på vintrarna och hade Tuna gård som sommarställe.

1830 avlade Carl Herman Säterberg studentexamen vid Uppsala universitet. 1835 blev han medikofilosofie kandidat. Åren därefter tjänstgjorde han vid Karolinska institutet i Stockholm som underläkare. I Lund blev han 1843 medicine doktor och erkänd specialist inom ortopedin. 1847 övertog han chefskapet för Ortopediska institutet i Stockholm, räddade det från nedläggning och ombildade det till Gymnastiskt ortopediska institutet. År 1857 företog han en resa till Tyskland och Frankrike för att närmare lära känna de ortopediska och sjukgymnastiska metoderna där. Han införde sedan ”den Duchenneska elektriseringsmetoden för terapeutiskt ändamål” i Sverige.

Herman Säterberg var i själva verket den störste pionjären inom svensk sjukgymnastik på 1800-talet och ägde som sådan internationell berömmelse. Han erhöll pris i Paris för sina gymnastiskt- ortopediska instrument.

Mest omtalad var han dock i samtiden som författare, men hans dramatiska dikter och historiska skådespel har för längesedan fallit ur Sveriges minne. Detsamma gäller om merparten av hans rent lyriska produktion. Bäst är han i sin naturlyrik. En del av entusiasmen i ”Vintern ra...” och ”Glad såsom fågeln” finns också i hans skildringar i ”Lefnadsminnen” (1896) av sina strövtåg som jägare och vandrare i skogarna kring Nolinge. Ibland om vintern mötte han vargar, en gång såg han fem stycken stryka förbi gården. Ibland om hösten tyckte han sig höra röster i skogen. Han är en fullblodsromantiker där han vandrar i Grödingeskogen, naturen är som ett levande väsen för honom, han hör dess viskningar och rop, nästan som talade de personligen till honom: ”..det är blott för den ensamme, ostörda vandraren som den djupa skogen talar sitt mest gripande språk och förtror honom sina hemligheter. Det monotona suset av vinden i trädens kronor förekommer honom som om de bundna naturandarna suckade efter förlossning och hviskade till honom om sin djupa trånad. Ännu mäktigare är den stämning som bemäktigar sig den ensamma skogsvandraren då dagen slocknar och skymningen lägger sig öfver nejden. Allt är nu så tyst och hemlighetsfullt omkring honom. Hela naturen är liksom sänkt i drömmar, eller kanske i bön till

Karl Erik Lagerlöf

Södertälje fashionabla badinrättning invigdes 1887 och hann upplevas av Säterberg. Efter en eldsvåda byggdes en ny, än fashionablare anläggning, som invigdes 1905. Redan 1848 invigdes den första kallvattenkurinrättningen i Södertälje.

År 1881 skrev Herman Säterberg tre artiklar om badortsstaden *Södertelge* i Svenska Familj-Journalen. Hundra år senare samlade Södertäljes stadsarkivarie Göran Gelotte dessa artiklar i ett rikt illustrerat särtryck under ovanstående vinjett. Vi har bitt Göran Gelotte berätta om Herman Säterbergs Södertälje i denna artikel. Göran är pensionerad som stadsarkivarie men fortfarande fullt sysselsatt nu främst med tredje delen av Södertäljes historia. Han tog också på sin tid aktiv del i räddningen av Wendela Hebbes Hus.

Ack, hur trevligt och intressant skulle det inte varit om Säterberg i en artikel skildrat hur det gick till vid en litterär salong hos damerna Hebbe vid Snäck-viken. Nu finns sådant bara frag-mentariskt beskrivet i brev och minnes-anteckningar. Dock kan man stundom läsa notiser i stadens tidning om vad som försiggick ute vid Snäckviken. En sådan infördes i Nya Södertelge Tid-ning i augusti 1868. Där beskrevs hur en manskör ur Sancta Ragnhilds Gille efter en konsert i S:ta Ragnhilds kyrka tågat ut till Snäckviken och bringat Signe Hebbe sin hyllning.

För eftervärlden är kanske Säterbergs tredje artikel från badortsstaden under sommaren 1881 den mest värdefulla. Där beskriver han stadens olika delar och bebyggelsen där. Det är intressant att läsa om namn och företeelser be-skrivna från den tiden. Namn som ännu lever kvar får sin belysning, gamla namn som nutiden glömt lyfts fram. Ett exempel är Amerika, ett område i sta-dens västra delar, nära Torekällberget. Säterberg nämner den skröna som

för Badinrättningens ledning. Det fanns dock glädjeämnen och ett av dessa var den grupp av dåtidens "kändisar" som troget återkom år efter år och bidrog till att göra badortslivet attraktivt.

En av dessa "kändisar" var läkaren och skalden Herman Säterberg. Han hade fått sin utbildning i Lund och där förvärvat många vänner. En bland dem var kompositören Otto Lindblad. Säterberg hade även många litterära vänner och flera av dem brukade samlas sommartid i Södertälje. En kåsör i storstadspressen yttrade något i stil med; "under sommaren flyttar delar av Stockholmsparnassen ut till landet, till det täcka Telge".

Bland dessa i behaglig och frivillig, partiell kortexil fanns skalden Säterberg. Han tog då ledigt från sin verksamhet som ortoped och ägnade sig nästan helt åt litterära aktiviteter. I Södertälje fanns Wendela Hebbe och hennes döttrar i ett hus vid Snäckviken, norr om staden. Från 1863 och drygt ett par decennier framåt tillbringade fru Hebbe och döttrarna somrarna där. Huset vid Snäckviken blev rätt snart en samlingspunkt för litterära och musikaliska personer på kur i staden. En nästan självskriven gäst var Herman Säterberg.

I sina "Lefnadsminnen" som kom ut 1896 skildrar Säterberg Södertälje och dess omgivning i dåtidens lyriska toner. Ännu bättre kom detta till uttryck i de skildringar som infördes i Svenska Familj-Journalen under 1881. Herman Säterberg hade även en journalistisk talang och hans reportage från badorts-staden Södertälje är en källa att ösa ur för den som vill veta något om den tiden, sedd och upplevd av honom.

I den första artikeln får läsaren en

kortfattad, men ändå innehållsrik presentation av staden Södertälje och dess omgivning. Som turistinformation står den inte dagens produkter efter. Tekniska data har givetvis förändrats men geografiska noteringar är sig i stort lika. Säterberg blandar osökt in folklivsskildringar som ger även oss sentida läsare en god uppfattning om hur det var att vara badgäst i staden.

Huvudmålet för de flesta besökare var Badinrättningen. Staden i övrigt hade knappast något som lockade. En me-deltida kyrka och en samling rätt vanliga hus var inget som drog. Till detta kan man lägga det delvis oförtjänt dåliga rykte Södertälje hade sedan Bellmans dagar. Nationalskalden hade genom sin kända dikt om "Vällofliga Magistraten i T*****" klassat staden som en tjuv-håla. Lilla Telge var dock inte ensamt om denna trista egenskap. Det första lyftet kom med Södertälje kanal som invigdes 1819. Nästa blev när Bad-inrättningen öppnades 1849.

Många hjälpsökande sjuka begav sig till staden med dess Kallvattenkur-inrättning för att söka bot för sina kräm-por. Tiden mellan behandlingarna till-bringade rätt många med litterära för-ströelser. Poesin stod högt i kurs och där kom Hermans Säterberg och hans diktning till sin rätt. Litterära grupper, och även kotterier, uppstod. En annan skald som tjusade publiken vid Badin-rättningen vid samma tid var Daniel Fallström. För eftervärlden är det dock Säterbergs friska reportage som bäst bevarat stämningarna från det avskär-made livet som badgästerna, eller badpatienterna, levde. En god portion av hövisk romantik och känslig natur-lyrik gör det än i dag rätt nöjsamt att läsa hans artiklar.

Badortstiden i Södertälje, som varade mellan åren 1849 - 1945, var ingen homogen epok. Där växlade höjdpunkter och svackor som i all verksamhet. Vädermässigt sämre säsonger och samhällsekonomiska downperioder fördyrade tillvaron

I sina Lefnadsminnen som publicerade 1896 när Herman Säterberg var 84 år berättar han om ett besök i Södertälje i sjuårsåldern.

År 1819, den 7 september, fick jag följa mina föräldrar till Södertälje, att övervara ka-nalens öppnande därstädes. Där såg jag nu för första gången Carl XIV, vilken hade anlänt till den lilla staden för att inviga det vackra fosterländska verket (Den lilla staden hade då, enligt säkra uppgifter, 917 invånare. Den har nu, år 1891: 4,209 innevånare).

Utefter kanalens stränder strålade om kvällen en mängd marschaller. Konungen roddes i en slup från Slussen till Saltsjötorget, där han landsteg. Från landningsplatsen upp till gatan var utbredda blå mattor, smyckade med gula kronor. Alla beundrade konungens majestätiska gestalt och hållning. Av dagens festligheter erin-rar jag mig ej annat, än att i det lilla sten-huset vid det hörn av kyrkogården, som vetter mot stora torget, brann i vindskupan en sol, som gjorde god effekt mot den öppna platsen.

Ett litet stycke från slussen, ute på Mälarkviken, såg man ligga ett besynnerligt fartyg, utan segel, men försett med skovelhjul på sidorna, och med en reslig skorsten mid-skepps, ur vilken bolmade rök. Många män-niskor stod på stranden och gapade på det underliga fartyget, och jag hörde dem säga, att "det var Owens dumma påhitt". De kallade det: "eldjakten", och menade, "att blott de människor, som ville ta livet av sig, kunde vilja fara med sådana båtar, som gick med eld". Det skulle nog brinna upp på hemvägen, menade man. Detta var det första av Sveriges ångfartyg, och dess namn var Amfitrite.

EN LITEN KÖRHISTORIA OM VÅREN

av Vigo Löfcrantz, inspirerad av Oscar Hedlund

komponerade det första körstycket på svenska till texten "Fader Vår".

Den moderna körhistorien börjar med Johann Christian Friedrich Haeffner, som i början på 1800-talet lyckades med konststycket att få sparken från sin tjänst som organist i Tyska Kyrkan i Stockholm. Han fick en reträttplats som Director Mucises i Uppsala, och alla – utom han själv – förstod att han fått en rejäl degradering. Han såg nya möjligheter inom ett alldeles nytt fält, nämligen Körmusiken, och han kom att bli musiklivets förste folkbildare.

Haeffner kom till Uppsala 1808, d.v.s. samma år som Ryssland anföll det då svenska Finland. Det här utlöste naturligtvis en enorm våg av nationalism med tillhörande fosterländska paroller om ära, rivna fanor, rytande lejon och brödraskapets svallande blod! Sânt passar att sjungas! I den politiska röran syns den trinde farbror Haeffner gå lyssnande omkring och leta efter friska sångröster. Han är besatt av körsång. Han har hört studenternas lallande skral och allsångsaktiga körvisor, och han be-slutar sig för att försöka höja skrålan-dets standard. Och han börjar med att handplocka rösterna och ange ett rimligt mål för att alla som vill vara med skall känna sig motiverade. Teologipro-fessorn i Uppsala, Samuel Ödman ned-präntade ungefär samtidigt texten "Under Svea Banér himlen segern oss ger", denna blodiga manskörshit, som

hamnade på den tidens svensktopp och i ett slag gjorde manskörssången till en formidabel landsplåga. Den ena kören efter den andra bildades och på 1850-talet kunde man höra bl.a. Allmänna Sången och Orphei Drängar, d.v.s. OD, i Uppsala och på andra platser Tullinge Biodlares Manskör, Gamla Stans Bijouteri-idkares mindre kör, Norrköpings Snörmakares Kvartettsällskap, Typografiska Föreningens Kör m.fl.

Mellan orkestermusiker och körsångare har alltid (åtminstone sedan Gustav Vasas tid) rått ett konkurrensförhållande. Koristerna har varit de populärare medan instrumentalisterna framför allt i symfoniorkestrarna svarat för "fin-kulturen". Manskörsmusiken var inte precis tänkt för den stilla och förnöjsamma familjekretsen utan det var mera fråga om glansfulla tillfällen som akademiska högtider, kungahyllningar, biskopsvisitationer, politiska manifestationer och allsköns ritualer – som t.ex. för att fira våren. Och för att göra sig hörd i motvinden sjöng man i princip bara med två nyan-ser: "starkt" och "jävligt starkt". Mans-körssången kom att betraktas som en populär utomhusidrott, där sångrösten inte fick samma status som ädla fioler och blänkande blåsinstrument. "Den som inte har något musikinstrument får nöja sig med att sjunga" står det t.ex. att läsa i C. E. Nordströms "Allmän musiklära" från 1917! Det här har skapat en känsla av minder-

värdighet hos koristerna som man trots sentida körframgångar ännu inte riktigt fått bukt med. Men mer mindervärdiga än kvinnorna kan ingen ha känt sig. "Sångar-prinsen" Carl fastslog t.ex. att "körsång är så lättsamt och trevligt att även kvinnor i någon

form borde kunna få delta". Då gick det en rysning genom mans-körerna!

Nationalismen bidrog också till att det folkmusikaliska spelandet och sjungandet i buskarna började uppmärksammas mer och mer också bland dem, som kunde bidra till att bevara den muntliga traditionen genom att fästa densamma på noter. Prosten Arvid August Afzelius lyckades få Geijer som medutgivare av det omfattande verket "Svenska folkvisor från forntiden". En annan var Richard Dybeck som organiserade brigader av kringvandrande "upptecknare", och han anordnade under ett kvartssekel veritabla propa-gandaaftnar för att sprida den folkliga musiken till borgerliga kretsar. Varje gång avslutades dessa kvällar med hans egen sång "Du gamla, du friska"! Andra som också ägnade sig åt folkmusikaliska tongångar var Otto Lindblad, August Söderman, Prins Gustaf och många fler, t.ex. förekommer i "Vald Samling av Studentsånger" från 1855 även namnen J. A. Josephson, Gunnar Wennerberg, Erik Gustaf Geijer, Allmänna Sångens grundare Otto Fredrik Tullberg, O. Westermarck, som skrev melodin till Tegnér's "Kung Carl den unge hjälte" vilken enligt musiklexikon från 1864 "sedermera blifvit en bland Svenska nationen älsklingssånger" samt givetvis den ovannämnde Haeffner.

På cirka 180 ställen i 1880-talets Sverige bildades sångföreningar

Stans mest kända ryggtavla. Vigo Löfcrantz kom till Södertälje 1967 och blev snabbt känd som en framstående kördirigent och musikpedagog. Han har varit rektor för Musikskolan (idag Kulturskolan), han ledde Södertälje Körsällskap, grundade Södertälje Kammarkör; deltog i bildandet av Södertäljeoperan, vars ordförande han var under några perioder på 1980-talet samt var under 1990-talet lärare på Täljegymnasiets musiklinje. . Han har i nära 40 år varit medlem i först Eric Ericssons Kammarkör (där han ibland fortfarande vikarierar) och sedan i Radiokören vid Sveriges Radio. Ovan sista putsningen med Hägerstens vokalsemble inför en konsert 2003. Till höger klar för konsert med Radiokören i Berlin.

Den historiska bakgrunden till den svenska körsången är nog så spännande redan under tidig järnålder, då man troligen upptäckte att män-niskorösten var det mest förfinade instrumentet. Det var böjligt som vidjan men kunde om så behövdes spetsas som pilen. I det "mörkrets och isens rike" som den romerska historieskri-varen Tacitus beskrev vårt land, var säkerligen behovet stort att försöka bryta isoleringen och förjaga känslan av ödslighet. Därmed inte sagt att man då ställde sig upp och började sjunga i kör. Men viljan att söka gemenskap föddes säkerligen, - och kanske viljan till det lagarbete, som vi också sett inom idrotten, grundades redan vid den här tiden.

Den glesbygd som heter Sverige har alltid haft gott om plats för kyrkor, och det var där vi började med körsång. Men det som sjöngs ansåg nog svenskarna vara en kon-

stig musik till ord som ingen annan än i bästa fall prästerna begrep. Menigheten kan inte ha förstått mycket av de importerade latinska ramsorna som sannerligen inte påminde särskilt mycket om de lockrop, ballader och danser som utvecklades inom den svenska folkmusiken. De latinska hymnerna var avsedda att klinga i sina exotiska tonarter och måste i troskyldiga svenska munnar ha låtit förfärligt. Vår första kulturkrock var ett faktum! Musiken flöt omkring litet hur som helst. Under 1200-talet bildades dock de s.k. domskolorna, som bl.a. såg som sin uppgift att införa en himmelsk ordning även vad gällde sången.

De som kom att förändra kyrkosången var reformationens Martin Luther och hans svenska platsombud Olaus Petri. Luthers tanke var ju att skriva fromma texter till tidens pigga melodier. Därmed införde han i kyrkan en efterlängtnad folklighet, efterlängtnad av alla

utom möjligen av påven. Efterlängtnad även av Gustav Vasa som fick chansen att förstatliga kyrkan, lägga beslag på kyrklig egendom och därigenom ordna till statens finanser på ett smidigt sätt. Gustav Vasa förföljde sedan all "katolsk" kyrkomusik och särskilt körsångare, som ansågs opålitliga och därför måste noga påpassas. Sång och framförallt körsång var ju bara ett tvivelaktigt arv från kyrkan.

Den bagatellisering av körsång som har man sedan fått lida av genom århundradena. Drottning Kristina, som satsade statskassan på vräkiga balettföreställningar och musik-festivaler, gav dock körsångarna nåd under en period, när Andreas Düben anställdes. Han och hans ättlingar skrev musik, vilket resulterade i den idag mycket berömda s.k. Dübensamlingen, som finns i Uppsala, och Vincenzo Al-brici

med manskörerna i Uppsala som förebild. De underställde sig "Sällskapet för svenska kvartettsångens befrämjande" fram till år 1909 då Svenska Sångarförbundet tog över huvudmannskapet. Det är från den tiden de nostalgiska sångarbilderna kommer: glada körer på utflykt i lövad ångbåt, bistra körer i svartrock och knävelborrar, finliga körer i läroverkstrappor i vår-konserternas

lövsprickning, fackfö-reningskörer under Brantingporträtten, körer som besjunger stapelavlöpningar, broinvigningar, kungahyllningar, skolavslutningar, körer på Flaggans dag och körer på Skansen, körer och åter körer varhelst man vänder örat i kör-ernas Sverige!

Och även för damerna blev situationen bättre. En bit in på

1900-talet hade damerna på allvar kommit in i körerna där man sjöng "a cappella", d.v.s. utan ackompanjemang. Och körsången växte till en folkrörelse, jämsides med idrotten, den största i landet – man räknade på 1980-talet med att över 600.000 körsångare gick till sina repetitioner minst en gång i veckan. Och i den här folkrörelsen har det under tiden växt fram en längtan till en tydligare

Vigo Lofcrantz

Blandat

WENDELA FÖRST I VÄRLDEN?

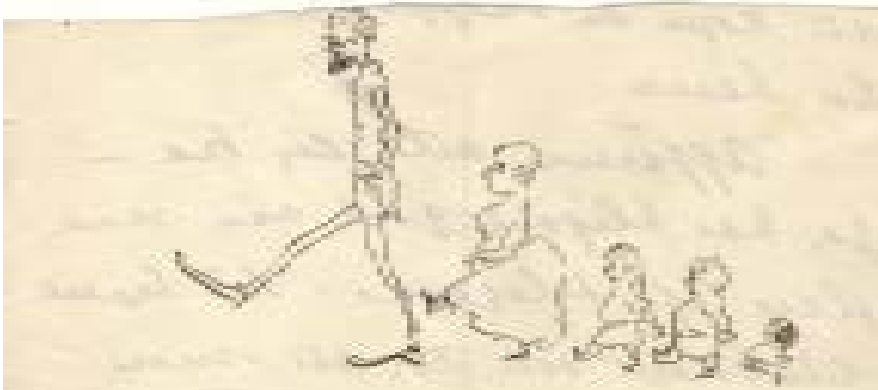
Wendela Hebbe håller på att bli känd utanför Sveriges gränser. Både Ami Lönnroth och Signe Andersson berättar vid olika tillfällen både utomlands och i Wendelas hus om vår pionjär-kvinna. Hör och häpna, sedan 1998 finns en lokalavdelning av Wendelas Vänner i Moldaviens huvudstad Chisinau.

Kanske var Wendela inte bara Sveriges första kvinnliga journalist utan först i världen. Vem vet?

I alla fall inspireras en del besökare att forska i sina hemländer efter Wendelas motsvarighet. Vem var den första kvinnliga journalisten i mitt land? Detta var

precis vad som hände, när Signe Andersson tog emot en grupp besökare från Ukraina. Iryna Oliynyk från universitet i Ternopil blev, som många andra, fascinerad av Wendelas levnadsöde och ville veta mera. Signe mailade över information på engelska, och efter en tid kom svarspost med en översättning till ukrainska bifogad. Och nu håller Iryna föredrag om Wendela för studenter i Ukraina. I juni kommer åter-igen besökare från öststater till Wendelas hus vid två tillfällen. Det är grupper, som ingår i Bonnie

WENDELAS SON MED FAMILJ PÅ PROMENAD I LONDON.

I en låda med kort och brev från Stora Ho-paregränd (se sid 21) hittade vi denna teckning från 1886. Familjen Faustman har etablerat sig i London där Edvards affärer, enligt baksidestexten, "artar sig bra". Hu-morn, optimismen och det glada humöret saknades sällan hos Edvard trots alla mot-gångar. Bakom Edvard, som tecknade, går hustrun Alma och dottrarna Mabel, Mollie och Esther.

RESTAURANGEN I WENDELAS HUS

Wendelas

heter som bekant restaurangen i Wendelas Hus. Ägarna Antoinette Mezher och Marie Holmerin hoppas snart få alla tillstånd klara för att kunna ha restaurangöppet även på kvällar från maj månad. Det blir specialerbjudande till medlemmarna i Wendelas Vänner. Håll utkik. Grupper för familjefester, konferenser mm är naturligtvis välkomna som hittills. Ring 08-

verksamheten 2003

Från Wendelas Vänners årsredovisning

Medlemsstatistik

Föreningen har 560 registrerade medlemmar vilket innebär en ökning med 12. 23 nya medlemmar registrerades under året. Antalet ständiga medlemmar är 52.

En lång rad besök och program i Wendelas Hus

Under året har ett 60-tal guidade visningar ägt rum. Därutöver har ett 15-tal program ordnats med föreningen som huvudarrangör. Bland dessa kan främst nämnas en **Hampe Faustmanfestival** med föredrag och visning den 12 januari av *Främmande Hamn* och *Lars Hård*. Under hösten ordnades några program med anknytning till föreningens tjugoförårsjubileum och husets femårsjubileum. Samtliga program har redovisats i tidigare nummer av WendelA-

Bokcirkeln

med Kerstin Holmerin som ansvarig har blivit tradition. Ett 40-tal böcker har lästs av ett 30-tal deltagare.

SKRIVARKURSEN

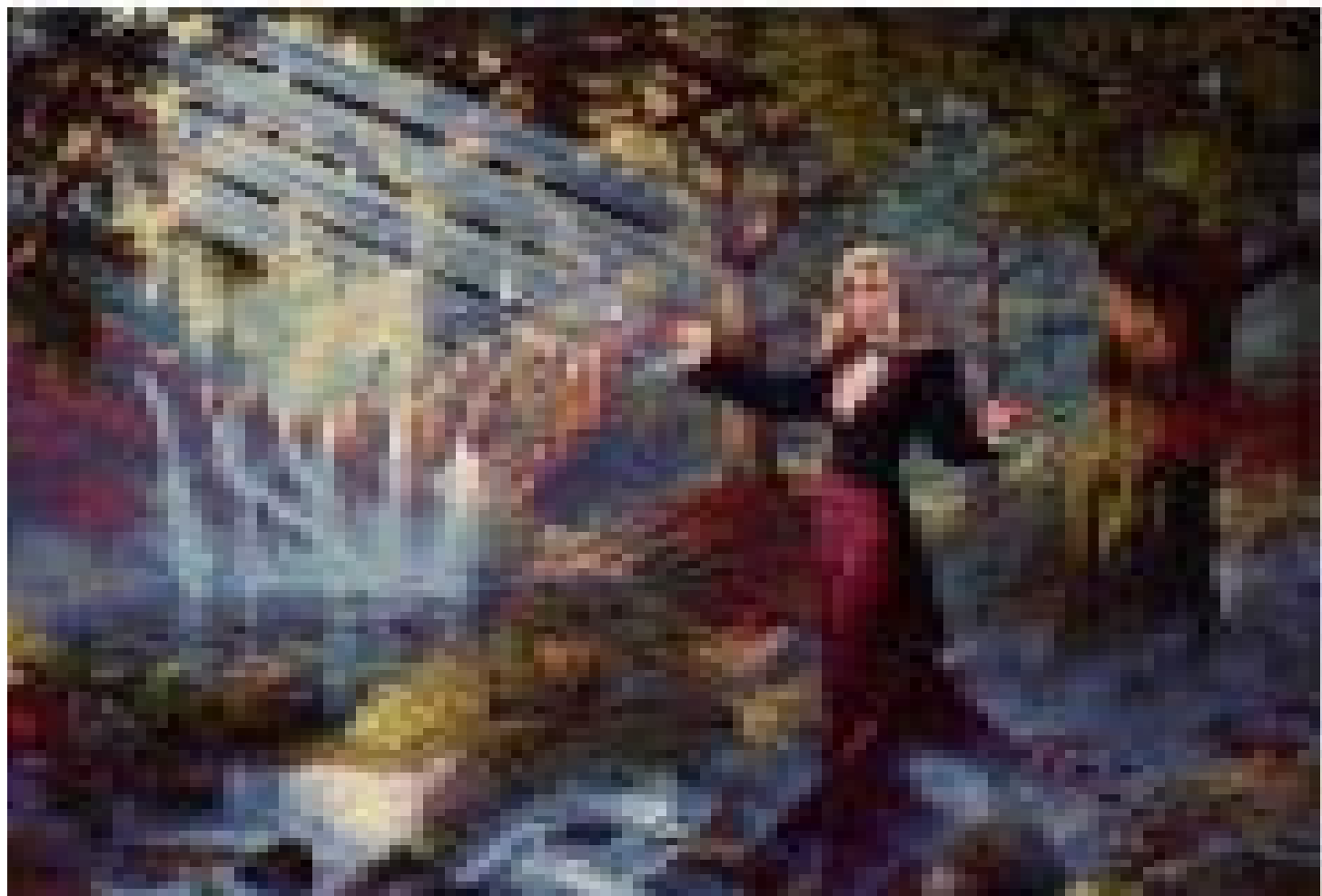
Skriva för livet i Wendelas Hus under ledning av Ami Lönnroth har fortsatt under året med 10 deltagare.

Tillbyggnad av Wendelas Hus

För att skapa bättre arbetsförhållanden i köket och ge utrymme för ytterligare en toalett i bottenvåningen har en mindre om- och tillbyggnad av entrédelen i Wendelas Hus genomförts.

Eva Rehme till vänster, bibliotekarie och aktiv i Södertälje Filmstudio, arbetade med Hampe Faustmanfestivalen och Inga Lewenhaupt höll ett uppskattat föredrag och visade en videointervju med Rune Waldecranz, som producerade flera av Hampes filmer.

Wendela Hebbes debutroman från 1841

Detta har hänt:

Under ett Miltoncitat, som i översättning lyder *"Ljuv är morgonens andedräkt, ljuvt dess uppvaknande, förtrollat av de första fåglarna"* börjar berättelsen. Greve Sonnenstern är i tidiga morgonen ridande på väg till staden S i södra Tyskland. Strax innan han kommer fram till staden fascinerar han av ett vackert hus och en skön trädgård med blommande häckar och kanaler. Fågelsången är gårdens namn. Han rider olovandes in genom porten och blir betagen. En lustgård, ett fullständigt paradiset breder ut sig för hans syn. Hästen blir skrämmd av något och tumlar runt i vådliga falkader. Han hör en röst ropa och ser en kvinno-skepnad. Det bleka men sköna ansiktets spegelbild ler på vattenytan.

I nästa kapitel förstår vi att greven är skadad och någon slags fånge i huset. Tre dagar har gått. Han sitter i ett rum. Ett fönster vetter mot trädgården. Han ser en vit kvinno-skepnad närma sig. Hon viskar "Kom" och drar honom mot fönstret. Genom en tryckning i panelen öppnar sig en dörr och hon skjuter ut honom. "Ni vet icke vilka faror som väntar er inom dessa portar. Gå bort!"

KAPITEL 3

The all surrounding Heav'en
The vital air
Is big with death
HERVEY.

L i k s o m n a t t f j ä r i l e n ,
L k r i n g f l a d d r a n d e
ett ljus, närmar sig lågan allt mer
och mer; slår allt trängre och trängre
kretsar kring det ljusa föremål, som
väcker hans undran; låter lågan fatta
uti de silvergrå vingarna, en fot,
ett spröt förtäras; vänder åter och
åter, med syn-barligen allt större
och livligare åtrå, ju mer han
stympas, tills han slutligen ned-
faller förbränd och död: likaså kunde
baron Sonnenstern icke skilja sig
från det lilla, tjusande "Alhambran"
öster om staden. Åtföljd av sin
trogna gångare, som blivit en stor
favorit allt sedan han, genom sin
kapis förskaffat sin herre första
anblicken av den sköna "Tulip-
cheek," svärmade han ofta om-kring
på de höjder, som omgav Fågel-
sången, för att komma i tillfälle, att
åt-minstone kasta en blick över den
höga muren, som omgav huset och
trädgår-den. Han kunde till och med
från top-pen av den högsta kullen
urskilja den lilla parterren, vilken
kanalen som ett blått band inneslöt.

Här genomgick han en afton i
tankarna de många underliga,
ja! sagolika rykten han hört om dessa
stäl-len och dess innevånare, så
besynner-liga, så osannolika, att han
ansåg dem för barnsagor. Ägaren,

sades det, hade för tre eller fyra år
sedan köpt huset och trädgården,
och efter några repa-rationer där
bosatt sig med sin familj: en son
och en dotter, vilka man trodde var
tvillingar. Vem fadern egentligen
var, visste man ej. Av somliga
ansågs han för en charlatan, som
genom stjärn-tyderi och chiromanti
samt någon skicklighet i naturliga
magin bland de lättrogna förvärvat
sig anhängare, och funnit vägen till
deras penningskrin, och sålunda gjort
sin lycka. Andra åter sa-de, att han
helt enkelt var en av detta industriösa
släkte med svarta ögon och korpsvart
hår, som firar sin sabbat om lördagen
och har en magnet på fickan, som
oupphörligen attraherar andra
nationers penningar och välmåga,
samt att han genom sina förträffliga
likörer, anisette, goldwasser, fraise
och rose, safter och choklad lika
mycket, som genom den mystiska
slöja varmed han omgav sig, visste
att tillkalla sig upp-märksamhet och
kunder. Visst är, att detta senare mest
överensstämde med sanningen för
det närvarande. Han höll nämligen
en restauration för herrar, och hans
butik, väl belägen, strax utanför
staden, i en behaglig nejd, förenade
allt, vad natur och konst kunde
erbjuda mest lockande och angenämt.
Rykande bå-lar bland blommande
träd i krukor, apelsiner och ananas,
sammetslika per-sikor och rodnande
äpplen, "beurre blanc, beurre gris,
beurre rouge," bland blomsterlökar
från Haarlem, musik och sång, the,
choklad, heber och gany-meder; med
ett ord, det var en pro-spektus på ett
vår tids paradys, varest ej en gång
feltes "vauxhall och gardes-musik."
Herr Giovanni Berthini visste både
att förvärva och bibehålla kunder.
Hur detta egentligen gick till visste
man i sanning ej så noga. Värden
själv syntes sällan. Allt gick likväl
ordentligt, fermt och gentilt, liksom
med ångmaskineri. Uppassningen

var den bästa. Man blev betjänad
som om ens hemligaste tankar voro
åskådliga. Där tillgick nästan som i ett
förtrollat slott: man behövde knappt
mer än, som Papageno i Trollflöjten,
önska förr än man genast erhöll vad
man åstundade. Många underbara
historier var därom i svang, men
för-nuftigt folk skrattade däråt. Man
på-stod t. ex. att i van Berthinis
ägo fanns en talisman, ett pentakel,
ett abrakadabra, varigenom han

Kommentarer och ordlista

Herveycitaten, som inleder kapitlet,
är troligen från James Hervey 1714-
1758 och hans *Reflections on a
Flower-Garden*

Alhambra "det röda tornet". Den
ara-biska byggnadskonstens främsta
minnesmärke i Granada, Spanien.

Kapis egensinnig nyck

"Tulip-cheek" kanske rosenkindad

Parterr blomsterterrass i anslutning
till boningshus

Chiromanti konsten att spå i händer

Anisette vit likör kryddad med anis

Goldwasser danziger goldwasser är
en slags likör med små stycken av
bladguld

**"beurre blanc, beurre gris, beurre
rouge,"** Beurre blanc är en ljus
smörsås. beurre gris smörsås med
Pinot Gris (vitt vin), beurre rouge
smörsås med rödvin och schar-
lottenlök

heber och ganymeder skämtsamt
beteckning på kvinnliga och manliga
kypare. Hebe och Ganymedes var
muskänkar hos de grekiska gudarna
Prospectus smakprov

"vauxhall och gardesmusik"

Vauxhall är ett slags enklare nöjes-
palats

talisman maskot, amulett

pentakel avledning av grekiskans
pente (fem) magisk figur

abrakadabra eg trollformel

**och likt matken gnagde på hans
ungdoms- och livsblomma** matk
sidoform av ordet mask

**och denna Tintomara, denna
Undine, denna Yolande** Undine
är vattnets kvinnliga andeväsen,
Yolande syftar troligen på Louis II:s
drottning (1380-1442) som stödde
Jeanne d' Arc.

”Det är så,” sade ynglingen, i det han skarpt betraktade baronen, och där-
efter lät sitt öga betänksamt sjunkna
till marken, och tillade efter en paus:
”men, om jag varit Adam, så hade
jag icke låtit narra mig.” – Vid det
han så talade, hade hans ansikte ett
eget uttryck av allvar, och hans röst
förrådde en sinnesrörelse, som icke
stod tillsammans med de obetydliga
ord han yttrade.

”och du vet icke då, vad makt ett par
sköna ögon har, min gosse!” sade
baronen skämtande, ”helst om de
är svarta, vilken färg jag förmodar
Evas hade, i följd av hennes asiatiska
ursprung, ty, ser du! Just ett par
sådana var det, som nyss styrde min
kosa direkt i”

”Avgrunden,” avbröt främlingen med
låg röst. – En paus uppstod, varvid
båda teg. Baronen, underlig till mods
av den dysterhet och högtidliga
ton, varmed främlingen talade; och
denne, som det tycktes, skakad av
någon hemlig sinnesrörelse, som han
icke kun-de ge luft.

”Det är i alla fall vanskligt,” återtog
snart gossen med plötslig sorglöshet,
”att så tänka på andras ögon, att man
glömmer nyttja sina egna, helst vid
ett tillfälle, som detta, då döden lurar
runt omkring en.”

”Du har rätt! Och jag är dig
förbunden, som räddat mig från
följderna av min obetänksamhet, och
jag vore det ytterligare, om du tillika
förde mig ur den här labyrinten på
rätta och genaste vägen till S..”

”Ja visst! Jag är betänkt därpå,” gen-
mälte gossen, ”och vi skall snart vara
på vägen igen. Ni har icke avlägsnat
er så mycket, som ni tilläventyrs
före-ställer er. Ser ni där borta, där
en grupp av dystra hänggranar står
och viftar med sina långa mjuka
grenar, liknande krusflorsremсор, där

han sålunda fortsatt sin färd en
god stund, på vinst och förlust i
den dunkla, täta skogen, började
de allt oftare förekommande snåren
och markens ojämnheter uppehålla
färden, samt då och då en våt
gren av ett lövträd avbryta kedjan
av baronens fantasier, och ge en
behövlig friktion åt hans praktiska
förnuft. Han nalkades nu östra sidan
av den höjd, som redan längesedan
bortskymt solen för stadens
invånare. Denna höjd var överallt
be-täckt med jättelika träd, samt här
och där beväxt med täta busksnår,
som icke sällan betäckte ansenliga
fördjupningar och ojämnheter. Det
var tämligen mörkt, och aftonen var
mulen och blev allt mer och mer,
ju längre det led. Re-dan skockade
sig molnen i djupa lager allt tätare
och tätare tillsammans, och över
den mörka grunden flög här och där
en högröd flik, delad och sönder-
sliten av den tilltagande vinden.
Stund-om sköt en blekgrå flamma
fram på horisonten. Fåglarna, som
alltid har en instinktlik förkänning
av ett annalkande oväder, flaxade
skriande upp, ännu mer skrämde
av den objudne vandraren. Denne
återigen visste ingenting av vad
som tilldrog sig omkring honom.
Han var i de ögonblick, då man är
så sysslesatt med sin inre värld, att
man helt och hållet förgäter den
yttre; då ögats blick är vänd inåt,
och liksom baksidan av en spegel
otillgänglig för yttre föremål;
då örat icke förnimmer de yttre
ljuden; och tanken och inbill-
ningskraften ostörda verkar och,
lik-som silkesmaskar, spinner
tusende trå-dar och omsluta sig allt
tätare och tätare i det, till oändlighet
utdragna, i alla färger skiftande
nätet; men ack! Dröm-men är
vanskelig, trådarna är sköra och
drömmaren får icke dö i kokongen,
han måste ut i stormen och åter bada
vingarna i störtskurarna.

I en hast tvärstannade baronens häst,
Loch efter en suck och ett djupt
ande-tag av baronen, återtog alla
hans sinnen sin verksamhet och
förnam med för-undran den plötsliga
förändringen i temperaturen,
elementernas uppror, stormen och
dundret. Landskapet, som nyss låg
så fredligt i aftonens skug-gor, var
nu insvept i mörker, och vid de
frambrytande blixtrarna såg han, att
han helt oförtänt nalkats västra sidan
av de skogbetäckta höjder, som här
ändades med en tvär och brant slutt-
ning. Förvirrat av ovädet, blixtrarna
och det därpå följande mörkret, hade
djuret icke aktat därpå, och skulle
ovillkorligen ha vid nästa rörelse
störtat utför, men nu hindrades
med ens dess fart, och baronen
upptäckte vid blixtrarnas sken en
mörk skepnad, som, un-der det den
med ena armen omfattat stammen av
ett närstående träd, och därigenom
sökte bibehålla jämvikten, höll andra
handen utsträckt, beredd att fatta
i tyglen vid minsta rörelse djuret
gjorde framåt. Detta var dock icke
av nöden, ty baronen hade icke förr
blivit faran varse, än han ganska
snart visste att dra sig därur, dock
utan att ett ögonblick lämna sin
välmente räddare ur sikte. Denne var
klädd i en mörk blus, och på huvudet
bar han en sorts mössa utan skärm,
under vilken väl-bekanta, sköna
drag stack fram. ”Åter-igen,” sade
nu den okände med en mild röst,
vari dock något lindrigt uttryck av
förebåelse röjdes; ”har man icke
varnat er för Fågelsången och dess
omgiv-ningar!”

”Varnat,” upprepade baronen, under
det hans öga med välbehag vilade
på den smärta följeslagaren, ”ja ser
du! Det är just felet; den förbjudna
frukten smakar alltid bäst; det vet vi
sedan Adams tid.”

likasom Aladdin med sin lampa kunde göra allt vad han ville. Denna "Förunderlige lampe" var hans dotter Arabella. Ja! Man påstod, att hon hade samma egenskap, som den ryktbara indiska orm, vars blickar tjusar den vingade sångare, som sorg-löst flaxar i kronan av det träd, vid vars fot förrädaren lurar. Dennes glödande stjärnor fångslar sångarens blick, han lockas av deras brand, ilar från gren till gren, närmar sig allt mer och mer, redan ser han det väsende gapet, hans ögon blir skumma, hans vingar slappas, han raglar flämtande allt djupare och djupare ned, och liksom dragen av en o-synlig oemotståndlig kraft, sjunker han kvittrande i dödens famn. På samma sätt kunde ingen motstå tjuserskan på Fågelsången. Den som blott en gång blickat in i de svarta, blixtrande ögonen var förlorad. Han tynade småningom bort, som en skugga, och försvann: man vet icke hur; - antingen hemfallen till den store läkaren, som strör mull på ögon och hjärta; eller ock av hans skaffare, herrarna i sidenhattar med ormade staven till sinnebild, tillrådd att företaga resor till främmande länder, till åter-vinnande av hälsa och sinneslugn, och försvunnen från skådeplatsen. – Just nyligen hade en dylik händelse inträffat, som i sina följder var högst bedrövligh. En ung, ansedd och rik ädling hade för att återvinna sitt lugn och bortjaga den bild, som förrädiskt insmugit sig i

hans hjärta och likt matken gnagde på hans ungdoms- och livs-blomma, anträtt en utrikes resa; men då han i sådan avsikt lämnat staden, dit han aldrig tänkte återvända och hunnit blott några få mil därifrån, blev han i mörka skogen överfallen av rövare, vilka tog bort hans redbarheter och penningar och med en stilett gjorde slut på den unge mannens kval. Fåfänga var alla polisens bemö-danden, att skaffa tillrätta det stulna och upptäcka mördarna. Gärningens upp-hovsmän förblev sålunda gömda i mörkret; men man tvivlade ingalunda på, att ju den unga mannens olyckliga öde styrdes av någon tjänsteande, vars existens ej som övriga sublunariska varelsers var bunden vid vår planet, men som kunde med lätthet "rida på månens eller solens strålar upp och ned." Med ett ord: vantro och förkärlek för det vid-underliga, som alltid dominerat över en viss region i människans inre, och mer och mindre röjt sig i olika tidevarv och hos olika folkslag, bidrog att skapa och underhålla dessa fantastiska ideer om Fågelsången och dess hemlighetsfulla invånare. Så talade man hit och dit. Få trodde i själva verket därpå, men alla upprepade begärligt dessa rykten; och denna Tintomara, denna Undine, denna Yolande, eller vad man skall kalla henne, var ett föremål för allas nyfikenhet och intresse. Många voro likväl ej de, som kunde säga sig ha

sett henne; ty det var endast genom ihärdighet och tusende bemödanden, som man kunde vinna sitt ändamål. De måste således skylla sig själva, de förvägna! Hon gick aldrig i deras väg; hon tvärtom tycktes skylla allt umgänge, och nyttjade nästan beständigt en tät slöja, varuti hon insvepte huvud och hals, ja, stundom hela figuren! – Bro-dern, nästan lika vacker som hon, såg man däremot stundom i trakten av Fågelsången, jagande i de omgivande skogarna, eller klättrande, som en stenget vig och snabb, på de höga bergen.

Under det baronen fördjupade sig i detta brokiga virrvarr av gissningar och vidskepliga berättelser, och med detsamma i skogens av honom alldeles okända fjärrare trakter, och i sitt minne återkallade sitt eget säll-samma äventyr om aftonen, då han avsvimmande stod i källarsalen, och, liksom av en förtrollning, hans livs-andar och sinnesförmögenheter, på ett oförklarligt och plågsamt sätt, tycktes fångslade, och han ej en gång för-mådde kvarhålla sin räddarinnas hand, vilket synnerligast harmade honom, lät han sin häst gå vart han ville, och då denne, som var begiven på äventyr, kände den lösa tygeln, valde han inga-lunda varken den lättaste eller genaste vägen. Sedan

Fortsättning i nästa nummer

**Du har väl inte glömt medlemsavgiften
till Wendelas Vänner. Kr 150:- till pg 985920-8.
Då får du förstahandsinformation om våra program.
Och tre 24-sidiga nummer av WendelAvisan.
Glöm inte att ange namnet på talongen.**

I tuberkulosens tid

Inga Lindblads 30-tal

Vad är ett socialreportage? Det diskuterade vi i skrivarkursen som pågick i tre terminer i Wendela Hebbes Hus. Kan ett socialreportage också vara his-toriskt? Kan det vara självbiografiskt? Svaret blev själv-klart när kursens äldsta elev, Inga Lindblad, bidrog med följande självbiografiska text. Hon har kallat huvud-personen för Mia för att få lite mer distans till sig själv men texten andas av det självupplevda i det trots allt inte så avlägsna 1930-tal då det stora hotet hette tbc eller lungdot.

Ami Lönnroth

bord och sex stolar. På bordet stod en skål med vackra vilda blommor. Det visade sig att Sara, en av flickorna, hade jobbat i blomster-handel. Mia kom sen att tillsammans med de andra i salen plocka blommor som Sara band till de vackraste bu-ketter.

Mia fick ligga en vecka. Så fick hon börja gå upp två timmar på förmiddagen. Dagarna var inrutade i "klock-tider"; väckning klockan sju, efter temptagning morgontoalett i det ge-mensamma tvättrummet, frukost klockan åtta uppe i den gemensamma matsalen dit Mia nu fick gå för första gången. Efter maten en halvtimmas vila ute på ligghallarna, sedan en halvtimmas promenad, på sängtavlan antecknad med "prom". Dagarna var indelade i mattider, vila och prom. Av dagens fyra vilostunder var den på eftermiddagen den längsta, en timma utomhus vinter som sommar. Det fick dock inte vara

mer än tio grader kallt. Dynor och filter låg i varma bås där var och en fick hämta ut sitt paket. När man kom till sitt liggbås fick man hjälp att bli inrullad och omstoppad som en kåldolme. Sjukhuset hade en internradio och alla liggbås hade lurar så att man kunde lyssna på stillsam musik under vilan.

Tillfrisknandet gick framåt. Mia fick börja hjälpa de andra flickorna att hålla snyggt i salen, det vill säga torka bord, sänggavlar, fönsterplattor, bädda sängarna och även renbädda en gång i veckan. Då lades det in en trave rena lakan och filter. Den personliga vecko-tvätten fick man lägga i små säckar med en ifylld tvättnota. Så kom vaktmäs-taren och samlade upp säckarna. Personalen på avdelningen – en rödakorssköterska och två biträden – dela-de medicin och tvättade golv.

Mia frågade vad hon kunde göra för att få åka hem igen. Äta och öka i vikt, blev svaret. Det var många

som hade svårt med ätandet. Det hörde till be-svärigheterna med sjukdomen. Alla vägdes en gång i veckan. Hade man ökat så var det glädje, men för den som hade minskat i vikt var det sorg. En gång i veckan fick man bada nere hos Bad-Anna i källaren, en sträng tanta som gnodde med borsten ordentligt. Många var rädda för henne. Hon kokade spottkopparna, hon härskade i källaren, kan man säga.

När vi nu är i källaren kan Mia passa på att berätta att det också fanns en liten butik därnere som var öppen när patienterna hade sin "promtid". Där fanns också ett litet syrum med symaskin och strykbräda som patienterna kunde använda för att laga eller ändra sina kläder.

Om vi förflyttar oss en trappa upp till bottenplanet så finner vi ett stort allrum där man samlades under regniga dagar. Där fanns det sällskaps-spel att roa sig med. Men Mia och de andra flickorna stickade mest. Det var "inne" att sticka mönstrade dukar av silkegarn i guld, silver och rosa färger. Dukarna stickades på rundsticka. Den blinda flickan i salen intill Mias stickade lika bra som de andra. Tappade hon en maska så fick hon hjälp av sina kamrater. Mia läste upp beskrivningen för flickan som sen skrev ned den med blindskrift. Mia beundrade henne för att hon klarade sig så bra med allt.

Det gick mot midsommar. Skulle Mia få permission över midsommardagarna? Jo det kom "perm" på tavlan,

Inga Lindblad är en av de verkliga eldsjälarna i Wendelas Vänner. Hon var med i styrelsen från allra första början för 21 år sedan. Under flera år deltog hon i en arbetsgrupp som dokumenterade Wendela Hebbes artiklar i Afton-bladet. I stora salen på nedre botten i Wendelas hus löper en bård av hand-målade linnéor längs alla fyra väggar-na. De är Inga Lindblads verk (bild nästa sida)

Mia var en helt vanlig flicka i 17–18 årsåldern, hon var mitt i sin utbildning samtidigt som hon arbetade och sportade. Livet lekte. Hon tyckte att hon hade framtiden framför sig. Men så en dag fick hon ”en helt vanlig förkylning” som kom att ändra en hel del i hennes liv.

”Den går väl över”, tänkte Mia och fortsatte som vanligt tills hon en dag måste ge sig. Förkylningen hade utvecklats till lungsäcksinflammation. Distriktsläkaren tillkallades, han skickade Mia till dispensären och senare för röntgenundersökning på sanatoriet i Uttran. Där konstaterades det att hon fläckar på ena lungan.

Mia fick ett papper med tid för intagningsdatum samt en lista

Inga Lindblad tillsammans med glada men tbc-sjuka flickor. Inga tvåa från höger, högst upp på flaket.

med allt hon skulle ha med sig. Patienten skulle hålla sig med alla kläder – minst tre ombyten av allt, helst i bomull och flanell, varma tröjor, strumpor och inneskor, allt ordentligt märkt med namn. Det låg även ett meddelande med att man vid behov kunde vända sig till ”Majblomman” och få ekonomisk hjälp om det behövdes.

Med packad väska klev Mia på tåget i Östertälje för att åka två stationer till slutmålet: Sanatoriet i Uttran och det nya livet. Mias nya liv började redan när hon stod på perrongen med väskan för att göra vandringen upp till sjuk-huset. Det var med tunga steg hon anträdde vandringen, ängslig över vad som skulle hända. Hon gick i tankar när en något äldre

dam hann ikapp hen-ne. Damen frågade om Mia skulle upp till sanatoriet. Kunde de göra sällskap? Damen hade varit hemma på permis-sion och skulle nu tillbaka.

Mia fick veta att patienterna själva skulle ta febern morgon, middag och kväll samt skriva feberkurvan på tavlan som satt på sänggaveln. Det tyckte hon var konstigt men förklaringen kom från de andra på salen. Avdelningssköter-skan kunde komma utan förvarning med en bricka full med termometrar för att göra stickprov. Stackars den som fuskat.

Det var många nya intryck som Mia måste ta till sig. Hon kom på en stor och luftig sal med sex sängar och stora höga fönster där tvärrutan överst alltid stod öppen. Medpatienterna var fem flickor i ungefär hennes egen ålder. Hur länge de skulle bo tillsammans vågade hon inte tänka på.

Det visade sig att Mia dragit en vinstlott, för det blev en fin sammanhållning och gott kamratskap på salen. Mitt i salen stod ett långt

tre dagar... ”Inte ut och slarva” sa doktorn till Mia. Mia hade en pojkvän och de hade kommit överens om att förlova sig på midsommarafton. Vad Mia inte visste då var att pojkvännen hade varit inne hos doktorn och frågat hur det stod till med Mia, om det fanns någon framtid för dem. Förfrågan hade han gjort för att lugna sina föräldrar och han fick ett positivt svar.

På midsommaraftons morgon vaknade Mia med lite förhöjd temp, bara någon tiondel. Hon trodde det var nervositet så hon skrev in den vanliga morgontempen. Midsommarfirandet med ringbyte klarade hon av men på midsommardagen blev Mia dålig, låg mest i hängmattan för att nästa dag åka tillbaka till sjukhuset. Hon hade fått vatten i lungsäcken, det vara bara att krypa i säng igen. Den snälla doktor Melin sade: ”Man borde inte skicka hem unga flickor på permission för att förlova sig.” Efter en och en halv månad började Mia bli bättre. Hon hade tur. De behövde inte ”tappa”.

Besök fick man ta emot bara på söndagarna och då helst utomhus. Det var breven som var ljusglimtarna i de intagnas liv. Mia fick brev nästan varannan dag från sin pojkvän. Vilka glädjestunder! Hon blev lite retad i all vänskaplighet för alla brev hon fick. Till och med syster Eva gömde

dem ibland för att retas.

När den stora höstfesten stundade rådde återigen spänning inför vad man skulle få se på ”tavlan”. Skulle man få stanna på underhållningen eller tvingas gå tidigare? Höstfesten med dans, god mat och underhållning var något alla såg fram emot. Jo, Mia fick vara med. Hon blev piggare och piggare och fick snart förtroendet att vara ”handelsombud”, det vill säga gå ned i samhället och handla åt de andra patienterna. Hon gick runt i salarna och tog upp beställningar och gick och handlade under middagsvilan. Det var roligt att nästan känna sig vanlig igen. Tiden gick lite fortare när man kunde vara till nytta för andra.

Mia hade en kamrat på salen som hette Vega. Hon hade legat inne många gånger, fått åka hem men kommit tillbaka. Allt hade gjorts, nu låg hon där och ”väntade på döden” som hon själv uttryckte sig. Mia tyckte hon var modig. Aldrig klagade hon. Med ett lätt humoristiskt tonfall sade hon när hon fick en ny medicin: ”Jaha, nu sätts den här sorten in. Då är det så här många veckor kvar”. Och så visade hon hur många med ena handens fingrar. Hur orkade hon? Hon var mycket trött. Kamraterna turades om att läsa för henne när hon ville. Så

en morgon kom syster Eva in och drog ut sängen.

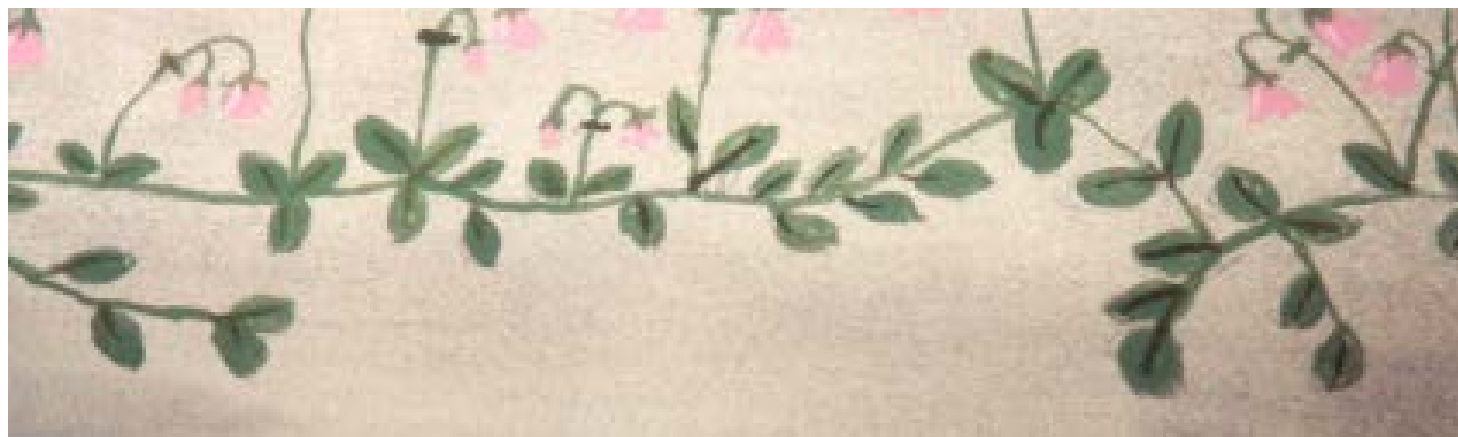
Vega bad flämtande: ”Inte än, inte dödsrummet!”

”Prat”, sade syster Eva. ”Vega skall få lite lugn och ro. Som dom här flickorna stöjar och bråkar.”

Man hörde darr på rösten när syster Eva svarade. Hon var som en mor för oss alla, minns Mia, och allra mest för Vega som hon ömmade för. Vi andra i salen var på väg till frukost och sade: ”Vi kommer in till dig Vega när vi har ätit”. Men när vi kom ner, fick vi inte gå in. Vega dog någon timme senare. Detta gjorde starkt intryck på Mia. Hon har burit med sig det genom livet och tänkt på Vega i egna svåra situationer.

Själv skrevs Mia ut i mitten på de-cember. Då hade hon ökat 25 kg. Det tyckte läkaren var ett gott tecken. Hon vägde bara 38 kg när hon skrevs in, bara skinn och ben. Hemskrivningen var också en händelse, inte minst för kompisarna på salen. Mia hade själv varit med om det bus som kamraterna hittade på när några andra flickor hade fått åka hem. Nu var det hennes egen tur. Hon vaktade sina kläder och sin väska så gott hon kunde och även sängen. Men det hjälpte inte. Sängkläderna var ihopsydda. Alla skrattade. När kappan togs på, var

Inga Lindblad

INGA LINDBLADS BÅRD AV HANDMÅLADE LINNÉOR, SOM LÖPER UNDER TAKET I STORA RUMMET I WENDELAS HUS.

GÅVOR

Från Tuttan Faustmans arvingar

I vårt temanummer om Wendela Hebbes barnbarn, konstnären och författaren Mollie Faustman (nr 19:2002), berättade vi också om Mollies dotter Tuttan, som, strax innan hon dog 1999, tog kontakt med Wendelas Vänner och överlämnade några gåvor. Nu har Tuttans man, Axel Leijonhufvud, också avlidit. I samband härmed har arvingarna rensat ut i det hus på Stora Hoparegränd 2, som Mollie köpte 1939. "Vill ni ha något får ni komma hit" löd budskapet från arvingarna. Vår sekreterare Sven Erik Rönby och hans fru Ingegerd for dit och hade bilen full med konst, brev, fotografier, tidningsklipp och böcker när dom kom tillbaka. Till höger ett stilleben av Mollie och ett porträtt på Mollies son Hampe Faustman, troligen målat en kort tid innan Hampe dog 1961 vid 44 års ålder. Det finns även konst från Mollies båda äkta män, Gösta Törneqvist och Gösta Chatham,

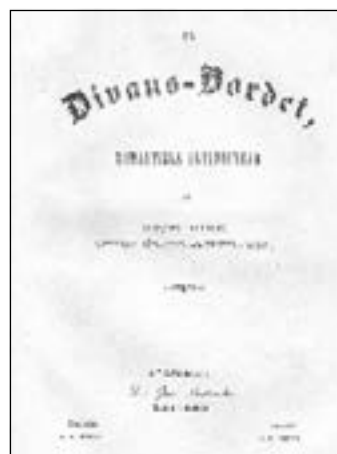
Vad vi skall göra med alla målningarna, skisserna och teckningarna är inte klart. Kanske blir det utställning och försäljning så småningom.

Bland gåvorna från Stora Hoparegränd ingår också en restupplaga av den lilla fina skrift *Hampe*, som Mollie Faustman gav ut 1961 när sonen dött. Boken innehåller några av Mollies bästa barnkåserier i Dagens Nyheter. Sätt in kr 70:- (varav porto 20:-) på vårt pg 985920-8 så skickar vi skriften.

Från Ingrid Luterkort

I sin boksamling, i huvudsak samlad av maken Bengt Segerstedt, hittade Ingrid Luterkort ett fint exemplar av boken *På Divans-Bordet* från 1846. Boken innehåller berättelser av bland andra Almqvist, Blanche och Hebbe. Wendelas bidrag heter *En kärlekshistoria*. Det är en liten känslig sak om dödgrävardottern som går och dränker sig den dag hennes grevlige älskare firar sin förlovning. Recensenten talade om "värman och mjukheten i förf:s pensel". Vi tackar Ingrid för boken, som hittills saknats i vårt bibliotek.

Sommarteater vid Wendelas Hus även i år

Ännu en sommar får vi glädja oss åt Berit Carlberg och hennes ensemble. Här berättar Berit själv om sina upplevelser av somrarna vid Wendelas Hus och om den pjäs *"Två man om en änka"*, som spelas i sommar.

hand" **Niclas Strand**. Med glädje, säger de alla tre, och jag tackar och tar emot.

En frisk fläkt och nykomling i gänget blir **Inger Nilsson**. Vi arbetade för några år sedan i den laddade och dramatiska pjäsen *"Röd morgonrodnad"*. Inger gjorde en stor roll och jag regisserade pjäsen som gick ut på landets fängelser bl a.

Nils Poppe spelade *"Två man om en änka"* 1983 och 1990 på Fredriksdal. Jag gjorde änkan båda gångerna. Nisse gjorde malajen Emil. Att axla Nisses mantel i sommar blir inte lätt. En som vågar och blir självklar i rollen är **Ted Åström**. Välkommen Ted.

Från Kungliga Operan har vi lånat **Anna Danielsson** och hennes lysande sopran kommer att ljuda ut över kanalen. Som hennes partner får vi se **Johan Jansson**, som jag fäste mig vid i Haningerevyn, ni kommer att förstå varför!

Pjäsen då? Efter mycket grubblerier (tankarna har gått till Mobergs *"Mark-nadsafton"* och även en Taubemusical) föll valet på just *"Der Regiments-papa"*, som pjäsen heter i tyskt original. En träffsäker succé som gått som en löpeld över Europa sedan 1914 då den skrevs. Den kom året därpå till Sverige och filmades på trettioalet med självaste Gösta Ekman d ä som mala-jen. Och kan ni tänka er, Ingmar Bergman regisserade den 1943 för fält-teatern! Författarna heter Richard Kessler och Heinrich Stobitzer.

Jag brukar avsluta sådana här introduktioner inför sommaren med att tala om vädret. Det gör jag inte i år, det blir som det blir, men jag kan glädja alla presun

*Nils Poppe och Berit Carlberg i *"Två man om en änka"* som spelades två somrar på Fredriksdalsteatern i Helsingborg. I sommar får vi se stycket vid Wendelas Hus.*

Kära Wendelavänner!

För tredje året spelar jag sommartheater vid Hebbevillan i egen regi. År 2001 hade jag den stora äran att gestalta Wendela Hebbe i pjäsen "Provet" av Björn Runeborg, men då som anställd. Då drabbades jag av fascination för Wendela och hennes liv och villan som ligger så vackert och blickar ut över kanalen. Den idealiska platsen för sommartheater? Både ja och nej. Vi spelar ju mitt i en brusande och bullrande stad, bilar gasar på,

ambulanser tjuter, båtarna tuffar på i kanalen och ibland blandas våra intima scener och smäktande kärleksduetter med hårdrock från någon närliggande restaurang. Men vi har ju våra myggor (mikrofoner vi fäster på kinden). Så vi brukar klara oss. Och vackert och idylliskt är det ju.

Förra sommaren gav vi "Min syster och jag" och året dessförinnan "Vita Hästen" två gamla klassiker med musik av Ralph Benatsky. Sång, musik och

dans vill jag värna om, det tillhör friluftsteaterns charm, och för mig känns det extra viktigt att föra Nils Poppes tradition vidare. Han var ju min oslagbare läromästare på Fredriksdalsteatern i Helsingborg i hela 17 somrar. Nisse finns inte bland oss längre men arvet förvaltas, inte minst genom att jag har glädjen att hälsa dottern Mia välkommen igen denna sommar. **Mia Poppe** gjorde ju med bravur huvudrollen förra sommaren. Återkommer gör också min gamle elevkamrat **Kent Malte Malmström** och min "högra

Välkommen tillbaka Eugènekvartetten

Den 8 maj får Wendelas Vänner celebert besök. Då återkommer Eugènekvartetten för fjärde gången och framför verk av Joseph Haydn, Lars-Erik Larsson och Wolfgang Amadeus Mozart. Kvartetten ingår i det Sundbergska kvartettsällskapet och har fått sitt namn efter dess grunda-re **Eugène Sundberg** (1813 – 1883). Han var en förmögen grosshandlare, som levde och verkade större delen av sitt liv i Göteborg. Ett av hans stora intressen var musik, framför allt kammarmusik; han lär själv ha varit en skicklig violinist. I hans testamente står att läsa: " ...Till bildandet av ett kvartettsällskap härstädes med det ändamål och de stadgar, som särskilt jämte detta testamente närmare angives, giva vi tiotusen (10 000) kronor...". År 1884 bildades "Eugène Sundbergs Kvartettsällskap". Det har varit och är fortfarande synnerligen aktivt. Medlemmar är idag, liksom förr, entusiastiska amatörer och yrkesmusiker. Dessa samlas ett 10-tal gånger per år och exekverar kammarmusik, alltifrån wienklassikerna till moderna kompositörer.

*Lördagen den 8 maj kl 16*Konsert med
Eugènekvartetten
från GöteborgHans Lindström, violin
Annika Boberg, violin
Gunnar Storm, viola
Petra Hellqvist, celloEugènekvartetten ingår i det anrika Sundbergska
kvartettsällskapet (läs mer på sid 23).

I samarbete med Stockholms Läns Bildningsförbund

*Tisdagen den 4 maj
kl 19*

Mitt livs långrodd

I början av 1960-talet syntes en
märk-värdig farkost kasta loss i
Södertälje. Målet som hägrade för
den envise en-samroddaren var:
Irland. Roddaren själv, **Olle Carapi**,
har skrivit en bok om sitt äventyr.
Här berättar han och visar en video.*Lördagen den 15 maj*

Vårutflykten till slott i Sörmland

är fullbokad i två bussar. Ring Lars
Olof Lindgren tel.0159-60009 om
du vill stå på väntelista.*Måndagen den 10 maj kl 19.00*Hederstänkande och kvinnofrigörelse - familjemönster i brytningstid.
Sociologiprofessorerna Rita Liljeström och Elisabeth Özdalga berättar om
sin jämförande familjeforskning i Turkiet och Sverige. De modifierar den
bild många av oss fått av turkisk familjestruktur som entydigt traditionell,
patriarkal och förtryckande, och svensk familj som jämställd, öppen och
tillåtande. Familjen moderniseras över hela världen. Livsstilen i städer
som Istanbul och Ankara uppvisar stora likheter med modernt svenskt
familjemönster. Men här är skilsmäsofrekvensen mycket lägre än i Sverige,
bejakandet av släktens och vännernas betydelse så mycket större. Kan vi
lära oss något av det?*I samarbete med ABF.***Programmen äger rum i Wendelas Hus i Södertälje om inget annat
anges. Anmäl deltagande i god tid per telefon 08-55086675 efter kl
13. Inträde kr 70:- inkl kaffe om inget annat sägs.***Lördagen den 28 augusti
kl 15.00*

drömmar, mord och kärleksmöten

Gunilla Lundh-Tobiasson sjunger
om Vendela Johansson, Ada
Karlsson och Edith Samuelsson, tre
traditionsbärare från Småland. Det
är visor som berättar om drömmar,
mord och kärleksmöten och alla
skiftningar i ett liv som inte alltid
var så lätt, isynnerhet för kvinnorna.
Gunilla är verksam i "Musik i Syd" ett
samarbetsprojekt mellan kommuner
och föreningar i Småland. Hon har
i flera år medverkat vid bland annat
Berättar-festivalen i Ljungby.*I samarbete med ABF.**Tisdagen den 14 september
kl 19*Kärlek i tjugonde seklet
Kerstin Vinterhed, ansvarig för
DN:s familjeredaktion, docent
och präst i svenska kyrkan har
skrivit en biografi om makarna
Alva och **Gunnar Myr-dal** med
rubrikens titel. Hon berättar om
Myrdalsfamiljen och deras kamp
för att få familj, karriär och politik
att gå ihop.*I samarbete med ABF**Onsdagen den 10 november
kl 19***Ärkebiskopen**kommer på besök och samtalar med
Ami Lönnroth om den bok som de
har skrivit tillsammans och som då
för-hoppningsvis kommit ut med
titeln "Jag har inte sanningen, jag
söker den".